

MŰHELY

MEGKEZDTE MUNKÁJÁT A MAGYAR NYELVTUDOMÁNYI TÁRSASÁG NÉVTANI TAGOZATA

1. 2005. február 22-én a Magyar Nyelvtudományi Társaság választmánya jóváhagyta új tagozatának, a névtaninak a megalakulását (vö. Magyar Nyelv 2005: 122–3). A tagozat elnöke Hoffmann István, titkára Fercsik Erzsébet lett. A névtanosok a tavaszi félévben kétszer találkoztak: először Budapesten, március 18-án, amikor a tagozat megalakulásával, jövőbeli terveivel foglalkoztak, továbbá meghallgatták Hoffmann István tájékoztatóját a debreceni névtani műhelyben folyó munkálatokról, különös tekintettel a készülő helynévtörténeti és etimológiai szótárra. A második alkalom a nyitrai (koloni) névtani vándorgyűlés volt, amelyről az alábbiakban külön is beszámolunk.

2. Előtte azonban ejtsünk néhány szót a Névtani tagozat megalakulásának előtörténetéről. Mint az köztudomású, az új szervezeti egység még a Nyelvtudományi Társaság történetében sem előzmény nélküli. Előképe az a Névtani szakosztály, amely 1970-ben alakult (vö. Magyar Nyelv 1970: 513), első elnöke Papp László, titkára Mikesy Sándor volt. A hetvenes évekről MEZŐ ANDRÁS röviden így emlékezik meg: „A Magyar Nyelvtudományi Társaság névtani szakosztálya kezdetben igen dinamikusan működött, ma már azonban [= 1980] csak elvétve olvashatunk névtani előadásról a társaság hírei között.” (Név és társadalom. Szerk. HAJDÚ MIHÁLY – RÁCZ ENDRE. MNyTK. 160. Bp., 1981: 98). Az egykori szervezeti vajúdsra enged következtetni a Névtani Értesítő első számának „Kronika” rovata, melyben többek között ezt olvashatjuk: „A Magyar Nyelvészek III. Nemzetközi Kongresszusán jelen levő névtanosok 1977. augusztus 26-án megbeszélést tartottak, amelyen Hajdú Mihály az ELTE-n működő névtani munkaközösség kibővítésének szükségességéről és a magyar névtan előtt álló nagy feladatokról beszélt, Mező András pedig egy névtani tájékoztató folyóirat tervét ismertette... Határozat született a Magyar Névtani Munkaközösség megalakításáról, amelynek elnöke Kálmán Béla, titkára pedig Hajdú Mihály és Mező András lett.” (Névtani Értesítő 1979. 1: 72). Nem tudom, hogy a Magyar Névtani Munkaközösség meddig működött és mi volt a viszonya a Nyelvtudományi Társaság Névtudományi szakosztályához, ennek a részleteit egy alapos tudománytörténeti vizsgálódásnak kell majd kiderítenie. A társasági szakosztályok „osztódásos szaporodása” mindenesetre a nyolcvanas években leállt, sőt hamarosan az ellenkező tendencia, a zsugorodás vált jellemzővé: az előadás-tartási és -látogatási kedv látványos csökkenése miatt a kilencvenes évek közepén a Társaság vezérkara szervezeti átalakításra szánta el magát. Centenárium visszatekintésében KISS JENŐ főtitkár erről így ír: „1996-ban, látva a felolvasó ülések egyre gyérülő látogatottságát, úgy döntött a választmány, hogy e nagy fokú tagoltság helyébe négy szakosztályból álló csoportosítást iktat: ma az Általános Nyelvészeti, a Finnugor, az Idegen Nyelvi és a Magyar Nyelvi

Szakosztály működik a Társaságban.” (Magyar Nyelv 2005: 12). Ezzel az 1949-es állapothoz igen hasonló helyzet alakult ki, amikor elkezdődött a szakterületi tagolódás – ugyancsak négy szakosztállyal. Vajon az új szervezeti alegységek, a tagozatok nem a szakosztályok (korábbiakat idéző) újabb osztódási folyamatát ismétlik majd meg? Életképesek lesznek-e, vagy ugyanúgy halnak el, mint elődeik?

A Társaság vezetősége és választmánya – épp a történelmi tapasztalatokból okulva és felmérve a továbbra sem rózsás külső feltételeket – úgy ítélte meg a tagozatok dolgát, hogy bár új szakosztályok alakítása nem indokolt, nem zárkózik el bizonyos szakterületek átgondolt „továbbszerveződése” elől. Így adott helyt először a magyartanári, majd a névtani tagozat alakulási kezdeményezésének a Magyar Nyelvi Szakosztály kebelén belül. Ezzel oldódott az a feszültség is, amely a magyar névtudomány elismerésre méltó, komoly monográfiákban, kézikönyvekben, forrásmunkákban, kutatói és oktató műhelyekben megtestesülő fejlődése és szervezeti kezdetlegessége között fennállt.

Hogy ez a szervezeti formálódási igény az ezredforduló éveiben is létezett, HOFFMANN ISTVÁN tudománytörténeti könyvének a testületekről szóló fejezetéből is világosan kiderül: „A névtani kutatások előmozdítására az 1970-es években az Eötvös Loránd Tudományegyetemen Névkutató Munkaközösséget hoztak létre főleg fiatalabb és a középgenerációhoz tartozó névtanosok. E laza csoportosuláson kívül a magyar névkutatóknak jelenleg semmilyen testülete nem létezik Magyarországon. [Bekezdés.] Az önálló szakmai testület hiányának okai talán a tudományterület interdiszciplináris jellegében, esetleg tudományszervezési okokban rejlenek. Ez a helyzet azonban mindenképpen hátráltatja a névkutatás eredményeinek el- és megismertetését s összességében a hazai onomasztika fejlődését.” (HOFFMANN, A magyar helynévkutatás 1958–2002. Debrecen, 2003: 33).

Az említett tudományszervezési hiányosságot megszüntetendő határozta el néhány névtanos az ELTE Névkutató Munkaközösségében, hogy elindítja azt az (újra)alakulási folyamatot, amely végül a társasági tagozatban öltött testet. A kezdeményezésben meghatározó szerepet játszott – akárcsak három évtizeddel ezelőtt – a Névkutató Munkaközösség „motorja”, vezető egyénisége, Hajdú Mihály professzor úr. A kezdeményezők abban is egyetértettek, hogy minél szélesebb alapokra kell helyezni az együttműködést mind a főváros – vidék, mind az anyaország – határon túli műhelyek, illetve kutatóhelyek vonatkozásában. Ezért a tagozat úgy igyekszik majd a programját alakítani, hogy a rendszer budapesti társasági előadások mellett lehetőleg minden félévben vidéki vagy határon túli helyszínek is megjelenjenek, akár felolvasó ülések, akár munkamegbeszélések, akár kerekasztal-eszmecserek vagy vándorgyűlések formájában. A félévenkénti két alkalom reálisan kivitelezhetőnek látszik, de sűríteni lehetne a névtani konferenciák és szimpóziumok számát is.

3. Ez utóbbi szándék realitását igazolja a 2005. június 2. és 4. között megrendezett nyitrai névtani tanácskozás is, amelyet eredetileg egy kisebb, még formálódóban levő műhely bemutatkozó alkalmaként képzeltünk el, végül azonban ennél jóval többre sikeredett: a felvidéki névtani kutatások reprezentatív seregszemléjévé nőtte ki magát. Jól mutatja ezt az elhangzott előadások sorozata. Érdemes tehát ideiktatnunk a hivatalos programfüzet megfelelő részét:

Névtani tanácskozás, Nyitra (Kolon)

2005. június 3. (péntek)

9 ⁰⁰ –9 ¹⁰	Megnyitó	prof. LÁSZLÓ BÉLA, a Közép-európai Tanulmányok Karának dékánja
9 ¹⁰ –9 ²⁰	A nyitrai Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék	SÁNDOR ANNA
9 ²⁰ –9 ⁴⁰	A Csallóközi Kiskönyvtár sorozat névtani hasznosíthatósága	KONCSOL LÁSZLÓ – Kalligram Kiadó, Pozsony
9 ⁴⁰ –10 ⁰⁰	Adalékok Zoboralja személynévi arculatához	SÁNDOR ANNA – UKF, Nyitra
10 ⁰⁰ –10 ²⁰	Zoboralja földrajzi neveinek névélettana	N. CSÁSZI ILDIKÓ – KGR, Budapest
10 ²⁰ –10 ⁴⁰	A nagyhindi nevek illabialitásáról	PRESINSZKY KÁROLY – UKF, Nyitra
10 ⁴⁰ –11 ⁰⁰	Hozzászólások, vita	
11 ⁰⁰ –11 ¹⁵	Kávészünet	
11 ¹⁵ –11 ³⁵	Helynévkutatás a Felvidéken	VÖRÖS FERENC – UKF, Nyitra
11 ³⁵ –11 ⁵⁵	Ragadványnév-kutatások Szlovákiában	BAUKO JÁNOS – UKF, Nyitra
11 ⁵⁵ –12 ¹⁵	Ipoly mente tulajdonneveinek szlovák változatai	TÖRÖK TAMÁS – Fórum Intézet, Somorja
12 ¹⁵ –12 ²⁵	Hozzászólások, vita	
12 ²⁵ –12 ⁴⁵	Kávészünet	
12 ⁴⁵ –13 ¹⁰	Regionalizmusok és archaizmusok szlovákiai magyar vízrajzi köznevekben	VÖRÖS OTTÓ – UK, Pozsony
13 ¹⁰ –13 ³⁰	Beszélnék az utcanevek? A nyelvi tervezés névtani vonatkozásairól	MENYHÁRT JÓZSEF – UKF, Nyitra
13 ³⁰ –13 ⁵⁰	Nyelvtervezés és névtervezés a Gramma Nyelvi irodában	VANČONÉ KREMMER ILDIKÓ – UKF, Nyitra
13 ⁵⁰ –15 ³⁰	Ebédészünet	
	Díjnyertes névtani TDK dolgozatok Nyitráról	
15 ³⁰ –15 ⁴⁰	Hetényi családnevek	PETRES SÁNDOR – UKF (V. évf.)
15 ⁴⁰ –15 ⁵⁰	Gömöri barlangnevek	TURCSÁNYI GABRIELLA – UKF (III. évf.)
15 ⁵⁰ –16 ⁰⁰	Magyar–szlovák–cseh családnévtipológia	LIGÁRT KRISZTINA – UKF (IV. évf.)
16 ⁰⁰ –	Hozzászólások, vita	

A rendezvénysorozat néhány mozzanata Nyitrán, a Konstantin Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara Magyar Tanszékén, nagyobb része a várostól nem messze levő festői faluban, Kolonban zajlott. A konferencia és az azt követő folklórműsor helyszíne a koloni faluház volt, de a programok között szerepelt Arany A. Lászlónak, a falu nyelvjárásával foglalkozó, híres nyelvész emléktáblájának megkoszorúzása, egy néprajzi fotókiállításnak, valamint a koloni tájháznak a megtekintése is. A konferenciát követő napon egy szép és tartalmas kiránduláson ismerkedtünk a környék kulturális nevezetességeivel, például a ghymeskosztolányi Árpád-kori templommal vagy az Apponyiak vadászkastélyával Apponyiban. Mind a tanácskozás hivatalos rendezvényei, mind pedig az informális beszélgetések (vacsorák, kávészünetek, séták és kirándulás) kiválóan szolgálták a tudományos és személyes kapcsolatépítést. Az előadások írott, összefésült változatai előreláthatólag a Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai sorozatban látnak majd napvilágot.

A példamutató, a jövőre nézve is mintaadó szervezés érdeme Vörös Ferenc docens és Sándor Anna tanszékvezető érdeme, de dicséret illeti a nyitrai tanszék többi munkatársát és hallgatóját is, akik előadással, személyes jelenlétükkel vagy kedves kalauzólással járultak hozzá a rendezvény sikeréhez. Köszönet mindannyiuknak!

JUHÁSZ DEZSŐ

**JUHÁSZ, DEZSŐ: On the foundation of the Section of Onomastics
in the Society of Hungarian Linguistics**

In recognition of recent advances in Hungarian onomatology on 22nd of February 2005 the Committee of the Society of Hungarian Linguistics decided on the foundation of a Section of Onomastics. The president of the new section is István Hoffmann, its secretary is Erzsébet Fercsik. The present Section is not without antecedent: the Society operated an onomastic department earlier. The renewal of the organization is the merit of Professor Mihály Hajdú, leading researcher of Onomastics in ELTE University. According to its future plans the Section organizes two sessions in each semester paying attention to the cooperation of onomastic research centres inside and beyond the borders of Hungary. The Section's spring meetings took place on 18th of March at ELTE University (including a report on the recent achievements of onomastic research at University of Debrecen by István Hoffmann) and from 2nd to 4th of June at Constantine University in Nyitra (a conference on onomastic research in the Uplands, Slovakia).

**FEHÉRTÓI KATALIN „ÁRPÁD-KORI SZEMÉLYNÉVTÁR (1000–1301)”
CÍMŰ MUNKÁJÁRÓL¹**

I. A nyelvészet szemszögéből

1. Szó szerint a bőség zavarával küszködik, aki az „Árpád-kori személynévtár (1000–1301)” című könyvről kíván érdemi tájékoztatást adni. De mert más-más szemszögből többen is szólunk e terjedelmes munkáról, a leglényegesebb mozzanatok bizonyosan szóba kerülnek. Magam néhány pont köré csoportosítva fogalmazom meg észrevételeimet.

2. PAIS DEZSŐ szerint a névtan alkalmazott művelődéstörténet. Mit jelent ez? Egyebek mellett azt, hogy a tulajdonnevek az őket létrehozó közösségek életéről is valának. Kettős értelemben. Egyrészt az elnevező(k)ről, másrészt az elnevezett személyekről, településekről, folyókról, hegyekről stb. Ha nem így volna, nem lehetne semmiféle, a közösségek kultúrájára vonatkozó megállapítást tennünk a tulajdonnevek alapján. A tulajdonnév olyan nyelvi jelnek tekinthető, amely szociokulturális szerepe révén válik azonosító tényezővé: személynévvé, helynévvé vagy bármilyen más tulajdonnévvé.

BENKŐ LORÁND szerint a történeti nyelvtudomány legexponáltabb területe a történeti névtan. Valóban: ezért van az, hogy a tulajdonnevek nemcsak a nyelvtudomány, hanem a történettudomány, a művelődéstörténet számára is alapvetően fontosak. Az Árpád-kor történelmének vizsgálatában történészek és művelődéstörténészek sem nélkülözhetik a személy- és helynevekből levonható következtetéseket. Ez a magyarázata annak a megkülönböztetett figyelemnek, amellyel a régebbi múlt kutatói a tulajdonnevek

¹ A kötet bemutatóján, a Magyar Tudományos Akadémia székházában 2005. április 4-én elhangzott méltatások szerkesztett változatai.